

Kijk en vergelijk:

Gemaskerd?

James Ensor, Mijn portret omringd door maskers, 1899
olieverf op doek, 120 x 80 cm
Menard Art Museum, Aichi (Japan)

Een hoed en een man

Er gaat een hoed
langs het raam.

Is daar iemand
onder die hoed?

Pas bij de deur
heeft een man
de hoed afgezet

en dan zie ik
ineens

OOM TEUNIS
daar staan.

Leendert Witvliet

Uit: *Binnen en buiten*, 2000, Uitgeverij Querido, Amsterdam/
Antwerpen

Vragen bij *Mijn portret omringd door maskers*:

Zien jullie ook die man met die hoed? Midden in het schilderij?

Wie denk je dat dat is? En wat vind je van die hoed?

De man met de hoed is James Ensor. Hij heeft zichzelf geschilderd.

Er is verschil tussen zijn gezicht en al die gezichten

om hem heen.

Kijk maar eens goed: het zijn helemaal geen gezichten. Wat zijn het wel?

James Ensor staat tussen heel veel maskers, wel meer dan jullie allemaal bij elkaar. Echt waar! Weet je wat het verschil is tussen een gezicht en een masker?

Iemand van jullie mag een masker aanwijzen en probeer maar eens net zo te kijken als dat masker. Welk geluid vind je erbij passen? Is het masker blij, boos of verdrietig? Misschien zelfs gemeen?

Meer weten over:

James Ensor (1860–1949) en zijn portret omringd door maskers

De moeder van James Ensor verkoopt maskers en nog veel meer grappige dingen in haar winkeltje in

Oostende aan de Belgische kust. Deze maskers gaat James Ensor gebruiken in zijn schilderijen. Alsof het mensen zijn die zich verstoppen. Maskers zijn niet echt, maar laten iets anders zien dan de mensen die erachter zitten. Zo kan een masker heel boos kijken, terwijl de mens die erachter zit lacht. Of net andersom.

James Ensor zelf heeft dan wel geen masker op, maar met die hoed is ook iets aan de hand. Hij verstopt zich een beetje onder die grappige hoed. Net alsof hij iemand wil zijn die hij niet is.

Als je zou dromen van deze maskers, zou het dan een blijde droom zijn? Of toch een beetje een enge droom? Vertel het maar aan elkaar.

Wel knap hoeveel portretten James Ensor op één schilderij kwijt kan. Passen jullie ook met elkaar op één foto? Hoe doe je dat?

Nu zelf aan het werk!

Met z'n allen in beeld

Verzamel net als Karel Appel afval. Zoek vooral naar veel bliken deksels van allerlei groottes en schilder er gezichtjes op met acrylverf. Spijker of lijm deze gezichtjes op een paneel (een oud tafelblad, een deurtje van een keukenkastje of zoiets) of neem een andere stevige ondergrond. Teken of schilder er hier en daar lichamen onder, zodat het een groepsportret wordt.

Let op de emoties: vragend, huilend, lachend, enzovoort. Je kunt ook met lollystokjes of kleine houtjes lijfjes onder de gezichten maken, die je dan ook weer beschildert.

Blokjes over?

Probeer met houten blokjes een poppetje te leggen. Lijm de blokjes stevig vast op een houten plankje. Dat gaat goed met houtlijm, maar wel een nachtje laten drogen voordat je het poppetje gaat beschilderen. Voel je je een beetje kunstenaar? Net zoals Karel Appel?

Ik en mijn maskers

Als je een foto van jezelf vergroot mag kopiëren, uitknippen en opplakken, kun je daaromheen allerlei maskers tekenen of schilderen. Maskers met konijnenoren of enge, grote tanden. Maskers met een knipoog of de kleuren van de regenboog. Maskers met tranen of maskers met een

Groep 5 en 6

WIJ EN JULLIE: HÉ, WAT DOEN JULLIE DAAR OP DAT BALKON?

Kijken naar:

Edouard Manet, Het Balkon, 1868/1869
olieverf op doek, 170 x 125 cm, Musée d'Orsay, Parijs

Vragen voor Het Balkon:

'Zie je dat?' 'Wat?' 'Nou, dat daar!' Geen idee waar deze mensen naar kijken. Als je vanaf een balkon staat te

kijken, heb je een andere kijk op de dingen. Wat zien deze mensen? Bedenk wel dat het schilderij 150 jaar geleden gemaakt is.

Wat is er allemaal anders dan nu? Hoeveel mensen zie je en wat hebben ze volgens jou met elkaar te maken?

Je ziet een balkon en een stukje van een kamer met geopende deuren.

Kijk nu eens naar de handen. Wat doen ze? Houd jij je handen weleens zo?

Kun je de kleuren van het schilderij benoemen? En waar komt het licht vandaan?

Stel je eens voor hoe zo'n huis van 150 jaar geleden er vanbinnen uitziet en vertel het aan elkaar. Wat zou er allemaal niet zijn, wat wij nu wel hebben?

Een balkon is nooit op de begane grond, maar altijd op een verdieping van een huis, dus hoog. Waar denk je dat de schilder gestaan of gezeten heeft toen hij dit schilderij maakte?

Meer weten over:

Edouard Manet (1832 – 1883) en Het Balkon

Hé, wie zijn jullie eigenlijk?

'Ik ben Berthe Morisot. Ik ben schilderes en een goeie vriendin van Manet. Je ziet me links op het schilderij. Een jaar geleden ontmoetten wij elkaar in het Louvre, toen ik daar een schilderij van een oude meester aan het naschilderen was. Ik ben niet zijn leerlinge, maar krijg wel veel raad en adviezen van hem. Ik ben nu bij hem op bezoek om zijn nieuwe huis te bekijken. Het appartement is pas gebouwd, met veel licht, een atelier, ruime kamers en... het heeft een balkon! Zoiets is toch wel heel modern. Je kunt alles wat er op straat gebeurt goed zien.

Het is lekker weer vandaag. Ik heb mijn mooiste witte jurk aangetrokken en mijn waaiertje meegenomen om me wat koelte toe te wuiven.

Ik vind zelf mijn gezicht een beetje vreemd geschilderd, maar anderen vinden dat ik eruitzie als een verleidelijke vrouw met 'ogen als vurige kolen'. Dat vind ik wel weer leuk.

Of wij verliefd op elkaar zijn? Doe niet zo gek! Edouard is keurig getrouwd en ik ga later trouwen met zijn broer Eugène.'

'Ik ben Fanny Claus, zit naast Berthe en speel graag viool. Ik ben de beste vriendin van Suzanne, de vrouw van Manet. Wij treden vaak samen op: zij speelt piano en ik viool.

Om mijn handen en mijn gezicht tegen het zonlicht te beschermen draag ik handschoenen en heb ik mijn parasol bij me.

Snap je dat? In ieder geval vindt Manet het belangrijk dat de mensen op mijn handen letten, juist omdat hij vindt dat ik zo mooi viool kan spelen.'

'Ik ben Antoine Guillemet, sta in het midden en ben landschapsschilder. Ik ben niet zo'n moderne schilder die met vlekjes en lichte kleuren landschappen schildert, maar hou meer van precies schilderen, liefst met donkere kleuren. Wel ben ik bevriend met de moderne impressionistische schilders. Wij houden van modern, de laatste mode en mooie kleding. Kijk maar naar mijn stropdas en hoe Fanny haar haar versierd heeft. Lekker zeg, zo'n sigaret. Dat hoort ook bij het moderne leven. Wat zeg je? 'Slecht voor de gezondheid?' Daar heb ik nog nooit van gehoord!'

Niemand vergeten?

Hij staat wel erg in het donker, maar is toch belangrijk in het schilderij: Léon Leenhoff, de stiefzoon van Manet. Hij draagt een dienblad met een waterkan en andere verfrissingen. Kijk nog eens goed. Zie jij ook een hondje? Heel klein, met een zwarte kop en voor de rest wit? Zou dat het hondje van Berthe zijn? Hondenkenners herkennen een echt rashondje: een King-Charles-hondje. Weet je dat in de schilderkunst een hond vaak symbool staat voor liefde, vriendschap en trouw?

Modern en onbegrepen

Nu kunnen we ons dat niet meer voorstellen, maar Manet is in zijn tijd een heel moderne kunstenaar. Zo modern dat mensen zijn werk vaak niet begrijpen, dat ze hem uitlachen en dat zijn werk wordt geweigerd op tentoonstellingen.

In 'Het Balkon' schildert hij geen beroemde mensen, rijke opdrachtgevers of belangrijke figuren uit de mythologie en de geschiedenis. Nee, hij schildert zijn vrienden, mensen die voor hem belangrijk zijn. Hoe hij ze schildert vinden de mensen ook al opzienbarend: half binnen en half buiten, half in het scherpe zonlicht en half in het donker van een kamer, waardoor alle details wegvallen en je een groot contrast tussen licht en donker ziet.

En dan gewoon je vrienden schilderen op een modern balkon met die rare gifgroene kleur? De meeste mensen moeten er niets van hebben omdat ze het een vreemd schilderij vinden, dat ze niet begrijpen.

Hoe zet ik alles neer?

Kijk mee naar hoe het schilderij is opgebouwd. Het schilderij lijkt heel spontaan geschilderd. De mensen poseren ongedwongen, bezig met alledaagse handelingen zoals kijken, handschoenen uitdoen en roken.

Toch heeft Manet alles heel zorgvuldig gecomponeerd. Vanuit de bloem linksonder – een blauwe hortensia – loopt een lijn schuin naar boven, precies door de gezichten van Berthe en Fanny. Zo'n zelfde lijn loopt evenwijdig vanuit het gezicht van Léon, door het gezicht van Antoine en komt uit in een schilderij dat aan de muur hangt.

Een schilderij heeft natuurlijk een lijst. Maar dit schilderij heeft nog een 'lijst', met aan de randen de groene luiken en net onder het midden de bovenkant van het groene balkon. In die tweede lijst zie je een vierkant. De lichte gezichten van de drie hoofdpersonen vormen tegen de donkere achtergrond een driehoek. En wanneer je lijntjes tekent tussen alle handen krijg je ook een driehoek.

Hoofdstuk 6

Mensbeelden door de eeuwen heen

- voor leerkrachten en anderen die er meer van willen weten, maar ook te gebruiken als lessuggestie voor bovenbouw kinderen met interesse -

KUNSTHISTORISCH OVERZICHT MENSEN IN BEELD

Al ruim duizend jaar schilderen kunstenaars mensen uit hun omgeving of uit hun fantasie. Dat doen ze heel verschillend. Als je veel schilderijen bekijkt en vergelijkt, zul je steeds meer ontdekken. Bijvoorbeeld dat schilders vroeger op een andere manier schilderden dan nu. Daardoor kun je aan portretten zelfs zien in welke tijd ze ongeveer zijn geschilderd. Mensen veranderen in de loop van de tijd. Zo waren de mensen in de 17e eeuw kleiner dan mensen in 2017 en natuurlijk waren ze anders gekleed. Al die afgebeelde mensen vormen in de loop van de tijd een stuk persoonlijke geschiedenis.

Door kinderen goed naar kunst te leren kijken – in dit geval naar portretten – leren ze er meer van genieten, maar ze leren ook meer over het verleden: hoe mensen zichzelf en anderen zagen in vroeger tijden, hoe ze dachten en leefden, wat ze mooi en belangrijk vonden, hoe ze hun huis inrichtten en hoe de mode was.

Vaak denken we onbewust dat die 'mensen van vroeger' heel anders waren dan wij, omdat ze er anders uitzagen. Is dat wel zo?

Tijden veranderen, maar mensen blijven op veel gebieden hetzelfde: in hun verlangens, trots, angsten en verdriet.

Door schilderijen van vroeger te bekijken, kun je je vaak beter voorstellen hoe de mensen geleefd hebben of wat ze gevoeld moeten hebben. Kunst leert je als volwassene, maar ook als kind, je te verplaatsen in anderen uit het heden en verleden.

Kunst is daarom onmisbaar om jezelf en anderen beter te leren kennen.

PREHISTORIE: DE PERIODE IN DE MENSELIJKE GESCHIEDENIS, WAARVAN GEEN GESCHREVEN BRONNEN ZIJN GEVONDEN

De oudste voorstelling van een menselijk figuur is een vrouw van slechts 6 centimeter hoog en met een gewicht van 33 gram. Het is gemaakt uit het ivoor van de slagtaand van een wolharige mammoet.

De vrouw heeft geen hoofd. Het accent ligt op de vooruitstekende borsten, de brede heupen en de schaamstreek. Daardoor moeten we niet gelijk aan een pin-upmodel of een ordinaire pornografische voorstelling denken. Voedsel, vruchtbaarheid en voortplanting zijn de primaire levensvoorwaarden van onze prehistorische voorouders. Op een primitieve en expressionistische manier laat dit beeldje dat zien.

Venus van de Holle Rots, ca. 35.000 tot 40.000 jaar geleden.

ivoor, 6 cm hoog, Urgeschichtliches Museum, Blaubeuren

KLASSIEKE OUDHEID: VAN ONGEVEER 500 V.CHR. TOT BIJNA 500 N.CHR.

Mensen sporten, vechten om hun vrijheid, vertellen fantastische verhalen, bouwen de mooiste tempels en maken perfecte beelden. Alles in de klassieke oudheid wordt geïdealiseerd. Ook het mensbeeld. De beelden van mensen zijn volmaakt geproportioneerd, de verhoudingen zijn in harmonie en de beheersing van het materiaal is weergaloos. De mens streeft naar het goddelijke: net zoals de goden weleens in mensen veranderen, willen de mensen goddelijk zijn. Ook de kunstenaar probeert zichzelf te overtreffen en beelden te scheppen waarin je de volmaaktheid van de mens kunt zien. Menselijke beelden krijgen zo iets goddelijks.

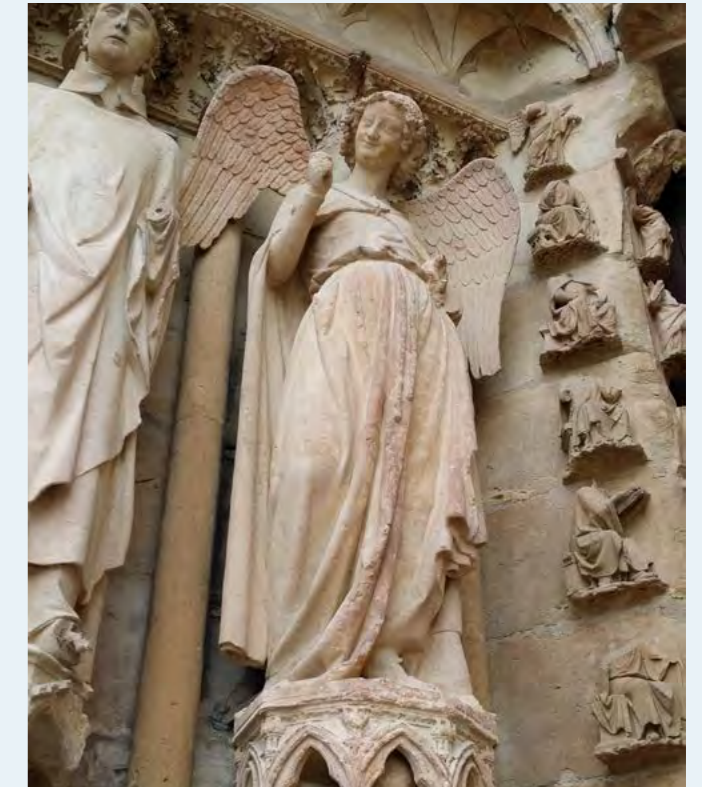
Nike van Samothrace, ca. 190 v.Chr.

marmor, 328 cm hoog, Musée du Louvre, Parijs

De gevleugelde Nike van Samothrace brengt vrede en

vrijheid. In het beeld is zij net neergestreken. De wind drukt haar kleren tegen het lichaam, dat je door de kleding heen goed kunt onderscheiden. Moeilijker kan een kunstenaar het zich niet maken. Hoe knap gebeeldhouwd, meer dan tweeduizend jaar geleden!

MIDDELEEUWEN: VAN ONGEVEER 500 TOT 1500

De engel met de glimlach, ca. 1236–1245

steen, portaal, kathedraal van Reims

De mens is klein, nietig en zondig. God is groot en hoog boven ons verheven. In de zoektocht naar God moet de mens dus omhoogkijken.

In de loop van de middeleeuwen neemt het 'verticalisme' steeds meer toe. De kerken worden alsmar hoger, de beelden langer en slanker. Mensen worden afgebeeld met hoge voorhoofden, lange neuzen, handen en vingers. Zelfs in de mode wordt door accenten in de kleding en de haardracht het verticale geaccentueerd.

De engel van de kathedraal in Reims kijkt glimlachend